FORME ALE SCHIMBULUI PREMONETAR ÎN SUMER

Andrei COROBCEAN

Întreaga istorie a Sumerului, de la constituirea primelor structuri politice şi până la căderea dinastiei a III-a din Ur, deci înaintea epocii babiloniene vechi, descrie, de asemenea, o intensitate sporită a relaţiilor comerciale atât între oraşele sumeriene, cât şi cu regiunile mai îndepărtate. Mărturiile arheologice, în special, demonstrează că în mileniile V-IV a. Chr. pătrund în Sumer o serie de bunuri de prestigiu, cum ar fi obiectele din aur, argint, carneol, lazurit, turcoaz. Dat fiind faptul că sursele acestora lipseau pe teritoriul Sumerului, ele erau aduse de la distanţe mari: Asia Mică (argintul), India (carneolul şi aurul), Afganistan (lazuritul), Asia Centrală (turcoazul). De asemenea, de timpuriu, este atestată răspândirea pe larg a obsidianului.

Ce puteau oferi în schimbul bunurilor aduse oraşele sumeriene? După cum reiese din textele mileniului III a. Chr., unul din principalele mijloace ale schimbului erau cerealele. Eposul sumerian pomeneşte despre relaţii de schimb între regii (lugalii) din Sumer cu regii din Aratta, localizarea căreia se presupune a fi undeva la nord de Mesopotamia. Astfel, se menţionează aducerea din această ţară a unor minerale, pietre şi metale schimbate pe grâne. Acestea din urmă, în rezultatul obţinerii sau selectării unor soiuri mult mai productive, devin o parte importantă al acelui plus-produs, datorită căruia vor fi create fonduri de rezervă destinate schimbului în cadrul gospodăriei templelor sau a obştii. Anumite cantităţi de cereale puteau fi transportate la distanţe mari pentru a fi schimbate pe metale, obsidian şi alte materiale dedicate consumului curent şi de prestigiu, în special. Acest schimb, deloc uşor şi deloc lipsit de numeroase riscuri, se organiza regulat, fiind antrenaţi, în special, păstorii din zonele de contact. În calitate de mijloc de schimb sumerienii puteau folosi şi textilele, ţinând cont de dezvoltarea acestui meşteşug.

Odată cu consolidarea oraşului Uruk şi instituirea hegemoniei sale asupra Sumerului, în secolele XXVIII-XXVII a. Chr., sumerienii devin cei mai activi în relaţiile comerciale cu vecinii. Autoritatea statală îşi impune controlul asupra comerţului şi achiziţionării de resurse (în special, cupru), formând puncte speciale pentru schimb şi tranzacţii. Sumerul va domina reţeaua de contacte comerciale care cuprindea un areal destul de mare, cuprinzând platoul iranian: Mesopotamia, Elamul, bazinul Golfului Persic, Valea Indului (Mohenjo Daro). Lugalii sumerieni organizau expediţii comerciale, fapt care nu excludea posibilitatea caracterului de jaf pentru unele din ele, ale căror scop era obţinerea resurselor (lemn de cedru, argint, cupru, aur, cloriţi etc.),

inclusiv a bunurilor de prestigiu. Se manifestă de timpuriu în acest sens lugalii Urukului Enmerkar şi Gilgameš. Pentru secolele XXVI-XXV a. Chr. este relevant inventarul depus în vestitul mormânt al „preotesei" Puabi, din vremea primei dinastii din Ur. Acesta demonstrează importanţa oraşului respectiv în planul comerţului extern, fiind la acea vreme un oraş de litoral, realizând un schimb intens cu India, Afganistan şi Asia Mică.

Evoluţia relaţiilor de schimb, intern şi extern, impunea o standardizare treptată a echivalentului. În documentele privind vânzarea-cumpărarea pământului din oraşele Lagaš şi Šuruppak (secolele XXVIII-XXVII a. Chr.) se conţin date despre o reglementare a valorii pământului supus vânzării. Desigur, că valoarea se stabilea în primul rând prin cantitatea (greutatea) mijlocului de schimb, unităţile de măsură ale căreia variau de la oraş la oraş. Astfel, în Lagaš, 13 bur de pământ (aprox. 83 ha) puteau să coste 720 mine de cupru, 20 gur de orz, 10 gur de grâu. Deci, costul includea categorii diferite de produse, după cum, probabil, conveneau părţile. În Šuruppak, pentru 3 gan de pământ (aprox. 1 ha), cumpărătorul trebuia să-i plătească vânzătorului („cel care mănâncă preţul") 6 mine de cupru, dar şi să-i mai „dăruiască" 18 mine de cupru, 1 gur de susan etc. Astfel, preţului i se mai adăuga o plată sub formă de „cadou". În alte cazuri, vânzătorul putea primi în schimb pentru lotul de pământ o cantitate de cereale egală cu două-trei recolte.

Dezvoltarea relaţiilor de schimb în Sumer a depins, în mare măsură, de modul în care acestea erau reglementate de temple şi de stat. Ori, negustorii sumerieni sunt mai degrabă funcţionari decât categorie independentă. Ei sunt dirijaţi de templu sau de autoritatea politică, care organizează caravanele comerciale pe uscat şi pe apă. Astfel, statul controlează comerţul protejându-l. Bineînţeles, aceşti agenţi comerciali, pomeniţi în texte sub acelaşi nume: *damgar* în sumeriană ori *tamkar* în akkadiană, puteau deservi şi persoane particulare.

În secolul XXIV a. Chr., textele care se referă la perioada regelui reformator Uruinimgina (Urukagina) (2351-2342 a. Chr.), ultimul reprezentant al dinastiei I de Lagaš, menţionează stabilirea ca echivalent de schimb a *sekelului* de argint. Echivalentul în argint nu va exclude, însă, pe cel în cereale, în special orz. În epoca sumero-akkadiană vor continua să se utilizează ambele etaloane – în argint şi orz. În statul akkadian, condus de Sargon I, preţul unui hectar de pământ va fi estimat la 600 kg de orz, utilizând terminologia actuală.

Procesul de unificare a valorilor de schimb, de rând cu standardizarea unităţilor de măsură, a fost realizată consecvent în perioada dinastiei a III-a din Ur, pe parcursul secolului XXI a. Chr., epoca de reformare a statului Sumerului şi Akkadului. Până atunci, aceste valori erau destul de variate, creând impedimente în tranzacţiile comerciale dintre oraşe. Astfel, sunt

confecţionate etaloane de măsură a lungimii şi greutăţii sub formă de bare şi vase gradate, obligatorii pentru toate oraşele ţării. Mina de argint cântărea, de exemplu, 0,5 kg şi era echivalentul a 60 de sekeli. Sekelul de argint cântărea 8-8,7 gr. Se stabilea o anumită limită a preţului răscumpărării unei pagube pricinuite unui om prin distrugerea ogorului său. Astfel, pentru 1 iku (0,3 ha) de pământ se plătea 3 gur de orz. În continuare, echivalent de schimb şi de plată poate fi atât o cantitate stabilită de argint, cât şi orz. Pe lângă etalonul în argint, funcţiona şi cel în cupru, aur, cositor, ulterior bronz. Prezintă interes raportul dintre valoarea aurului şi argintului în epoca lui Sargon I, 8 gr. de aur echivalau cu 64 gr. de argint. Valoarea etalonului era variabilă, depinzând de factori diverşi. Un exemplu relevant în acest sens este devalorizarea sekelului de argint după invazia amoriţilor în Sumer. O asemenea criză a generat faptul că unui sekel de argint nu-i mai corespundea, ca pe vremuri, 1 gur (120 kg) ci doar 1/60 gur de orz.

Valoarea bunurilor era reglementată de stat, dar, probabil de cele mai multe ori, la nivel local, se stabilea de negustori. Atunci când era necesar, preţurile erau stabilite, însă, prin lege. De exemplu, se reglementa preţul sclavilor, care era diferit în funcţie de sex: 10 sekeli pentru o sclavă şi 55 sekeli pentru un sclav. Nu se poate vorbi cu certitudine despre existenţa unei pieţe regulate, tranzacţiile fiind efectuate de negustorii ambulanţi, aflaţi în slujba statului, realizând medierea între producător şi consumator. Intensificarea acestor relaţii au creat premise pentru apariţia unor forme-etalon premonetare. Acestea erau utilizate, în special, acolo unde valoarea tranzacţiei nu se mai putea realiza prin schimb de cantităţi mari de cereale. Astfel, în tranzacţii, regulat sunt folosite inele, lingouri, bare de argint, de o anumită greutate (5 sekeli), care puteau avea imprimate semne ce le confirmau valoarea. Aceste unităţi treptat pătrund şi în tranzacţiile mai mici, în plata serviciilor etc., fără să excludă predominarea trocului în cazul schimbului de mărfuri în cantităţi reduse.

Importanţa civilizaţiei sumero-akkadiene este incontestabilă în privinţa evoluţiei schimbului premonetar în lumea antică. Acest lucru se va observa şi la nivel terminologic, când popoarele învecinate Sumerului vor prelua termenii negoţului şi unităţilor de schimb de la sumerieni şi akkadieni.

Bibliografie:

D`jakonov I.M., *Kuplja-prodaža zemli v drevnejšem Šumere,* in: Vestnik Drevnej Istorii, nr.4, 1955, c. 10-40.

Daniel C., *Civilizaţia sumeriană,* Bucureşti, 1983.

Istorija Drevnego Vostoka. Zaroždenie klassovych obščestv i pervye očagi rabovladel`českoj civilizacii. Čast` pervaja. (pod red. I.M. D`jakonova), Moskva, 1983.

Jusifov Ju.B., *Rannie kontakty Mesopotamii s severo-vostočnymi stranami*, in: Vestnik Drevenej Istorii, nr.1, 1987, c. 19-40.

McIntosh J.R., *Ancient Mesopotamia. New Perspectives,* Oxford, 2005.